

Historisk Literatur og Kritik.

9. Kort Udsigt over de separatistiske, saakaldte flædvig-
holstenske Partibevægelser i den danske Stat, af
C. Hinrichsen, udgivet af Laur. Skau. Kbh.
1847. 101 S. 8.
10. Ueber das wahre Verhältniss des Herzogs von
Augustenburg zum Holsteinischen Aufreure.
Eine actenmässige Darstellung, nebst Beilagen aus den
Augustenburgischen Papieren, von Dr. C. F. Wegener,
K. Dän. Etatsrathe, Geheimen-Archivare, &c. Copen-
hagen. 1849. 236 S. 8.

Der gives meer end een indvortes Grund til her at sammen-
stille disse to Skrifter; de høre ikke allene til den, som i den
hele, hos os siden 1847 fremtraadte Literatur, af publicistisk
og polemisk Indhold, der vedkommer den flædvigske Sag, fortrin-
ligen besidde egentlig historisk Charakter og Værdi; men de
høre ogsaa derved sammen, at det første ligesom er en Indledning
til det sidste; eller dog viser os, hvorledes Jorden var bearbejdet
og Sæden var lagt til den efterstræbte Omvæltning af den danske
Stats organiske Bestanddele og deres Sammenhold, hvoraf Her-
tugen af Augustenburg har villet høste de blodige Frugter paa
Borgerkrigens Mark.

Hvor afgjort en Kaldelse den førstnævnte Forfatter har havt
til at skrive Bevægelsens Historie, paa Skuepladsen selv og midt
under Begivenhederne, men inden Partiet endnu havde fundet det
rette Tidspunkt til at plante Oprørets Banner: derom have vi endnu bedre
og stærkere Vidnesbyrd, end de som i Fortæller (baade til den
danske Original og den ikke lange efter, i Mai 1847, udkomne

tydske Udgave) gives ham; af den danske Udgiver, som „en hæderværdig, kyndig, befindig og derfor høit agtet Mand i Slesvig, der fra Stridens Begyndelse uafbrudt har fulgt den i Nærheden med stille Opmærksomhed og skarpt Die; ligesom med urokket Trostaa mod den Regiering, han saa længe har tient“; i den tydske Fortale: „at han er en ældre Embedsmand, der har tilbragt sit Liv for største Deel midt i de slesvig-holstenske Bevægelser, og har skarpt, maaskee stundom elt for skarpt, iagttaget dem — ikke blot som erkesles Tilstuer; men som den, der fremfor Alt har stræbt at udferste de hemmelige Motiver og ledende Personligheder, og har havt den hele Udviklings og Bevægelses historiske Basis for Die.“ Sine stærkere Vidnesbyrd vil enhver rolig og fordoms-
~~fri Læser finde i Skriftet selv, i den alvorlige, befindige, aldeles~~
~~lidenskabsfrie Tone, hvori det er holdt; i dets rene objectiv-histo-~~
 riske Charakter; og i den sammentrængte til det Væsentlige ind-
 strænkede, og dog tydelige og letfattelige Form, hvorved Skriftet
 vidner om en Forfatter, der længe har været hjemme i sin Sien-
 stand, og har meddeelt klare og sikre Resultater af sin Iagttagelse.
 Derfom et Skrift, med historisk Sandheds, Retfærdigheds og Sag-
 kyndigheds Præg i sit hele Indhold, var sikkert paa en afgjørende
 Virkning, i en Tid da Lidenskab og blind Nationalitet føre Ordet,
 og da Egoisme og Partiaand isere sig et Skalleskiul af Patrio-
 tisme for at forblinde og ophidse Mængden: da maatte en saadan
 Virkning være tilfaldet dette Skrift, fremfor mange andre, hvis
 Forfattere have gjort deres Bedste, baade paa Tydsk og paa Dansk,
 for at agge og forbitte Folket, i Stedet for at oplyse, veilede og
 berolige det.

Der vil ogsaa i vor hele, allerede uoversfuelige publicistiske
 Literatur siden 1847, gives meget saa Skrifter, der i den Grad
 fortjene en meer end temporair Opmærksomhed, som Hinrich-
 sens. Det aabner, fra sin Begyndelse, et historisk-politisk Indblik
 i Hertugdømmernes indre Tilstand og Styrelse — fra den Tid da
 disse Lande, „ikke uden store Opoffrelser fra Danmarks Side“,
 forenedes med Kongeriget til en samlet Stat, indtil Separatismens
 nærmeste Foranledning og Opkomst — hvorved vi, saa at sige, i
 enhver enkelt ny Sætning finde en ny Materie til dybere Be-
 tragtning. Den hele svage Side i Hertugdømmernes Regiering,

der i 120 Aar, eller fra 1721 til 1840), lagde et i mange Henseender uconsequent, omstiftende eller med sig selv ikke enigt System for Dagen, fremtræder i sine Resultater tydeligt nok i dette lille Skrift; om Forsf. endog ikke, som man kunde have ønsket ham Studier, saaledes som han havde Kald dertil, er gaaet dybere ind i de forstieellige historiske Grunde til en saadan Politik hos de danske Konger i det 18de og 19de Aarhundrede. Det er ikke afgjort med at sige: at Tydsffheden fremherskede i denne Politik, eller at man i den største Deel af det 18de Aarhundrede var mere tydsff end danff, ved de danske Kongers Hof. Vi have havt tydsffedte Statsmænd og Ministre, der have virket kraftigere og bedre for den danske Stat, end mangen indfødt; og vi ere meget langt fra at betragte Christian VI., der aldrig skrev og sjelden talte sit Moderemaal, som en uheldig eller uduelig danff Konge. Han var tværtimod, uagtet dette, og uagtet sin physiske Svagthed, en Monark, der havde danff Kongesind, og som Regent viste en Kraft og Selvvirkjomhed, som kun Uvidenhed eller Partisthed have villet frafiende ham. — Men, med Hensyn til Hertugdømmerne, greb dog den af Forsf. S. 5 omtalte Inertie og passive Ligegyldighed hos Regjeringen, i at betragte og bedømme Forholdet af disse Statsdele til det øvrige Monarkie, bestandigen videre om sig. Det var et Sidesykke, stændt af anden Art, til den Ligegyldighed og Bequemmelighed, hvormed de fleste danske Konger behandlede de norske Regjeringsforhold. Følgen af at disse Monarker vilde regiere over to saa betydelige Statsdele, som Kongeriget Norge og to Hertugdømmer (disse endog for den største Deel med forstieellig Nationalitet og Sprog), under en bestandig personlig Fraværelse og uden al underordnet Centralstyreelse for hver Deel (eller med en saa ufuldkommen, uirksom, eller endog statsfordævelig, som Stattholderstaket i Slesvig) have uden Tvivl været høist skadelige for det hele Statssamfund; hvilket man, i det mindste hvad Hertugdømmerne angaaer, aldrig har kunnet consolidere til fast politisk Hcelhed. Tværtimod bleve disse Lande, som vor Forsf. bemærker, „ogjaa efter deres politiske Forening med Danmark, administrerede næsten som aldeles fremmede“; og de vare fremmede, ikke blot deri, at man saa at sige overlod Slesvigs hele danske Befolkning til sig selv, og til den slesvig-holsteniske Adels nationale

Antipathie mod al Danskhed; men ogsaa deri, at Slesvigs og Holstens tydske statsretlige, statistiske, administrative og ethnographiske Forhold, vedbleve at være næsten ligesaa fremmede for danske Statsmænd, høiere Embedsmænd, Retslærere, Statistkere og Politikere, som om disse Lande havde ligget ved Donau eller Rhin, og ikke imellem Elben og Kongeaen.

Dette er kun en eneste enkelt Bemærkning af de mangfoldige, som ved enhver Side i det Hinrichsenske Skrift, frembyde sig for den med Forholdene fortrolige Læser; og det er den eneste som her kan yttres. Skriftet taaler ingen Uddrag; det maa læses, overveies og prøves Side for Side; og en Commentar over dets Indhold vilde blive til en Bog af tre- eller fire-dobbelt Størrelse. Vi kunne blot endnu giere danske Læsere opmærksomme paa, at den tydske Oversættelse er ledsaget af en Samling af meer eller mindre vigtige Tillæg af historisk og statsretligt Indhold, som Ingen bør lade være ulæst. Dertil hører saaledes to Artikler af Dr. Ostwald, som fremstille den lovlige subsidiariske kvindelige Successionsret i souveraine tydske Fyrstehuse; og den eventuelle kvindelige Arvesølge for det danske Kongehus i Holsten; ligeledes flere „Bilag af blandet Indhold“; s. Ex. III. S. 134—237, hvor det Absurde og Latterlige i den Paastand, at Frederik IV. 1721 ikke havde forenet Slesvig med den danske Krone, bevises. Her er det især interessant at bemærke: at baade Dahlmann (1815; s. ovenf. S. 642.) og Rühls (1817) vare enige om at erkiende Overførelsen af Kongelovens Successionsorden 1721 paa Slesvig; uden naturligtvis deri at indbefatte den hele i Kongeriget 1860 indførte Forsatning. — Endvidere IV. S. 147—149 „om Prægravationspørgsmaalet.“ VIII. (S. 156—169.) om „Separatisternes Modsigelser.“ o. s. v.

Naar vi begive os til en nærmere Betragtning af det andet af de ovenfor nævnte Skrifter, da er det kun med de mest blandede Høielse, vi kunne overlade os til en saadan. For saa vidt det er mueligt, at see Skriftet og dets Indhold allene fra et reent frit og objectivt Standpunkt, vil man ei kunne andet end tillægge det en høj Grad af historisk og publicistisk Interesse, som fremstillende et i sin Art mærkværdigt, ja i den nyere Tid maaskee eneste Exempel paa en længe stult herskesyg Oergierigheds hemmelige

Planer og Machinationer hos en Mand af Fyrsteflægt, der levede i en rig, privat Godseiers lykkelige Stilling. Tager man nu det objective historiske Resultat af den Augustenborgske Brevsamling for sig, saa seer man denne Mand, uden Hensyn til sin Families Belskæd, til sit Slægtstamb med det danske Kongehuus, eller til de af ham selv bevarede retmæssige Adkomster til en Grad i Arveret til den danske Kongekrone — ligesom uden Hensyn til de usalige og fordærvelige Virkninger han vilde fremkalde hos de to i eet Land fredeligt samboende Folketammer, iblandt hvilke han selv, og hans Forfædre i Aarhundreder havde levet — at giere Alt hvad der stod i hans Magt for at kunne sætte sig i Spidsen for et Oprør, der har gjort Danmark og Hertugdømmerne Slesvig og Holsten til Scenen for en blodig Borgerkrig. Det sidste har han opnaaet; det første kunde han ei engang ved Benyttelsen af ethvert Middel, endog af lav og smaalig Natur, tilvende sig. Det lykkedes ham omsider, giennem sin Broder, som et altid villigt Redskab, at opflamme Forræderiets og Oprørets landsfortærende Brand i Hertugdømmerne; det lykkedes ham, ved at benytte Revolutionens vilde, toileløse Masen i Tydskland, at falde en overmægtig fremmed, mod det danske Folk løssluppen tydsk Krigsmagt til Hielp imod Slesvigs og Holstens lovlige Monark; og det lykkedes preussiske og tydske Hærskarer at overvalde, men ikke at overvinde, den i Tallet langt svagere danske Magt til Lands. Men det lykkedes hverken Hertugen af Augustenborg, ved sine politiske Intriger og sin øvrige hemmelige og skulte Activitet, eller hans Broder, ved at føre Vaaben imod sin Souverain, og imod det Folk, i hvis Skieb begge disse fyrstelige Personer have fundet deres Ugtefæller i den samme danske Familie, at opnaae enten Ugtelse eller Tilid, endnu mindre Magt og Indflydelse, hos Folket i Slesvig og Holsten. — Naar engang Leberne af Opstanden i Holsten 1848 skulle kaldes for Esterverdenens og Historiens Domstol — naar endnu flere og rigere Kilder, end de i det Wegenerste Skrift meddeelte, skulle aabenbare, hvorledes enhver af disse Ledere har virket, for at bringe Striden til en blodig Katastrophe, i Stedet for at giere ethvert mueligt Forsøg til den sidste fredelige Forhandling og Forsoning, som Kong Christian VIII. i sin Døds sygdom ønskede og forberedte — naar en upartiisk og retfærdig Dom skal

afgiere, hvad Broden har været „baade indenfor og udenfor Murene“: da vil det ogsaa komme til Afgielse, hvilken af de to augustenborgske Bredre der engang vil forlade den politiske og den jordiske Skueplads med et Minde, der mindst vil blive misundt. Enten han, der i demokratiske Revolutioners verdensrystende Periode endnu fandt det værd at gribe i Luften efter en hertugelig Krone; eller han, som, uden sliq Løkkelse af et glimrende Whantom, den 21de Marts 1848 drog sit Væрге i Rendsborg for at vægge holskenske og slesvigiske Tropper til at give det Exempel, man siden har fulgt i Baden; men som den 19de April i Flensborg igien stak Sværdet i Eskeden, for i Tide at vende Nyggen til den Valplads, han ikke havde betraadt.

Lad os et Dieblik standse ved denne Augustenborgske Herres eneste bekendte Krigsdaad. Den hører ikke til de glimrende; men det er heller ikke nok at være Prinds „af Noer“ for at blive en Prinds Louis, eller Prinds Waldemar af Preussen. Hs. D. Prinds Friderich har ikke stræbt efter disse Fyrsters Laurbær. Man vilde heller aldrig have ventet noget sliq af ham; men det kommer dog noget ubeleiligt, at den samme General, der skulde anfere Dyrerøshæren ved Bau, men kun fik Leilighed til at tage Flugten bag Hæren og Valpladsen, 5 Mar tilforn (5. Dec. 1833) indstrev sit Navn i Danmarks Warbøger med disse tydske Ord: „Es ist doch in der That kein dummeres Volk, als die Dänen. „Seht mit Spöttereien alles aufzuwiegeln, damit man einst so „viel toller auf sie losgeht, (losgehe) da sie doch wissen müssen, „daß sie keine Courage haben, wo es wirklich gilt.“ (Wegener. S. 179.) Denne Forfatter slutter sin af glødende Fædrelandskiærlighed indgivne — men sandelig fra den historiske Side overflødige — Protest imod „en infam og ærestændende Regn“ (Ann. 288) med Ord, der ville overleve deres personlige Gienstand: „Historien er endnu ikke bleven overrumplet af Feltherren ved Bau.“

Det er i ethvert Tilfælde et sorgeligt og modbydeligt Gjern for Historien, at fremdrage en uværdig og ussel Handlemaade af Personer, hvilke deres Byrd og Stilling skulde have til at giere sig begge værdige, ved ædlere Tænkemaade og en høiere Aand, end Mængdens. Vi beklage den agtværdige og lærde Historiker, hvis

Kald og Pligt medførte, at skulle stille to af Danmarks farligste og fladeligste Fiender i det Lys, hvori deres hemmelige, nu afslørede Virken har sat dem — en Virksomhed, der var begyndt lang Tid inden det Dieblig, da de offentlig fremtraadte som Repræsentanter for det separatistiske Parti, der, hvor dette trængte til saadanne i Baggrunden af et revolutionært Oprør. Men vi erkiende tillige, med hvor streng Indskrænkning til det faktiske Stof i de augustenburgske Papirer, saavidt disse stode til hans Raadighed, Forfatteren har ladet Stoffet selv tale. Denne Tale er kun alt for tydelig, til at her behøvedes nogen kunstig Kløgt for at fortolke eller oplyse de to handlende Personers Charakter og Grundsatninger. Med den ærgjerrige Plan for Die, at arbejde paa den danske Stats Senderlemmelse, har Hertugen af Augustenburg længe, og paa flere Veie stræbt at nærme sig Maalet, eller et saadant Standpunkt, hvor han, efter Tidernes forskellige Conjecturer, troede at kunne giere sig mest Haab om et heldigt Udsald. Han har saaledes først (i en Tid, da Folkpartiet og enhver demokratisk Idee var begge Bredres Afsty) søgt at virke paa kongelige Embedsmænd i Hertugdømmerne, at giøre dem usikre i deres Overbeviisning og vakkende i deres Trost mod Monarken, og at vise dem Udsetten til en Losrivelse af Hertugdømmerne fra den danske Stat, ved Oprettelsen af et augustenburgsk Dynastie. (Wegener, S. 21, o. flg.) Dette fulgte efterat Hertugen forgieves havde søgt at vinde Frederik den Sjettes Tillid, ved at meddele ham Bornsens og hans Partis „demagogiske“ Planer; ved at fraraade enhver constitutionel Forfatning, og raade til at omgaae ethvert Spørgsmaal om Hertugdømmernes administrative Forbindelse. (1830). Det lykkedes dog ikke Hertugen at opnaae Indflydelse ad denne Veie. Frederik VI. vedblev at vise ham Mis-tillid; ligesom ved en Afnelse om Hertugens sande Mening og Formaal.¹⁾ Imidlertid blev dog altid Stattholdereskabet i Slesvig efter den hessiske Landgreve Carls Død, et Maal for begge Bredres Attraa; og hvis maastee Hertugen, som det synes, til en Tid mindre ivrigt har efterstræbt denne Post, saa har han

¹⁾ Dette robede Hertugen paa en Maade allerede 1837 ved sit under streng Anonymitet udgivne Skrift imod Prof. C. Paulsen: „Die Erbfolge in Schleswig-Holstein.“ Halle. 1837. 8.

med Glæde seet, at hans Broder tragede efter, og omsider (til de Flestes Forundring) opnaaede den.

Efterat Frederik VI. havde indført den raadgivende Stænder-Institution (men i en ulige mere liberal og demokratisk Form, end Hertugen havde foreslaaet) fremtraadte denne i Stændernes Forsamlinger som afgjort Aristokrat, forsvarede den Jæsvig-holstenste Adels Institutioner og Privilegier, Patrimonialret, Toldfrihed og Jagtret. Hans Broder deelte heri troligen hans Sind, om han endog offentlig holdt sig mere tilbage; men skrev i private Breve om „de Kielske Narres Adresse til de (7) Goettingste Profesorer“; og gottede sig over, „at det i Kiøbenhavn vilde komme ret ubeleiligt, naar Kongen af Hannover jagede disse Karle bort“; for hvis Skyld „Profesorerne, og de første Embedsmænd i Kiel, saaledes havde blameret sig.“ Den adelige Toldfriheds Ophævelse var især Brindsen en Torn i Diet. Han foreslog (16. Febr. 1838) sin Broder formelig, at modsætte sig „dem verfluchten Zollgesehe,“ at samle Deputerede af Ridderstabet, og indgaae med en Protest til Forbundsdagen i Frankfurt imod en saadan Retstrænkelse. — Deri maatte han frit have fulgt sin Overbeviisning, ligesom i ethvert Tilfælde, hvor de augustenburgske Tyrster ikke havde villet slyge Dagens Lys for deres Meninger og Handlinger; eller hvor de i ridderlig og aaben Færd havde vedkiendt sig hvad deres Agt og Paaastand var, imedens der endnu var noget at vove, ved at træde i Sranken imod en legitim Monark. Men Hertugens Veie vare den lønlige Intrigues; og denne har han, som det synes af de enkelte Træde af hele Væven, der snoe sig igiennem den Wegenerske Brevsamling, fulgt med utrættelig Iver, med egne vedholdende Anstrengelser, og med en vis Art af Klogt eller Snildhed.

Saaledes see vi, at da han efterhaanden blev overbevist om, at i Provindsstænderne kunde han i Yngden ikke trænge igiennem allene ved aristokratisk Magt og Myndighed, og at han tabte Terrain tilligemed Ridderstabet: foretog han sig (fra Slutningen af 1838) at sige ned til en lavere Sphære. I Forening med adskillige Raadgivere og Klienter, hvoraf nogle (efter Brevene at demme) uden Tvivl i Dannelse og Evner stode betydeligt under deres Patron, beqvemmede Hertugen sig omsider til at gribe

til det almindelige europæiske Agitations- og Revolutionsmiddel, den periodiske Presse. Ved denne at forvirre, opbidse og beherske den offentlige Stemning i Hertugdømmerne" (Weg. S. 25—35.) blev nu et af hans Hovedmaal. I Begyndelsen vilde Hertugen dog holde sig tilbage fra de radicale og demagogiske Blade (f. Ex. „Ishoer Wochenblatt") og holde sig til de endnu lidt mere moderate, (f. Ex. „Alt. Mercur"); men da Demokratiet Mar for Mar vandt mere Magt, varede det ikke lange, inden Hertugen selv — om ikke i Sind og Grundfætninger, som han vist var meget langt fra, saa dog i den Gierning, der var nødvendig for at virke paa den demokratiske Mængde, gik saa dybt ned i denne Sag, som det vel var mueligt, nemlig til selv at blive demagogisk Agitator og Journalist. Allerede i Frederik VI. sidste Leveaar begyndte disse Practiker; og Hertugen, uden alt Hensyn til sin Stand, fandt intet krugeligt Avisstueb for usælt eller uærdigt. Saaledes skrev han endog selv, i Dec. 1839 et fingeret Brev imod den bekjendte Nis Hansen, understrevet „Samtlige Synsmænd og Repræsentanter i Nordborg Amt", og bestemt til Indrykkelse i „Kjøbenhavnsposten"; i hvilket Brev han lod de danske Bønder paa Als erklære, at en (af en Herredsfoged smedet) Adresse imod det danske Sprog, med Begiering, at det tydske Sprog maatte indføres i Skolerne paa Als, virkelig var skrevet efter Bøndernes Dnsfte. — Et Exempel af den Art kan vel være nok til at vise, hvor dybt Hertugen nu var steget ned, og at intet Middel var ham for lavt til at opbidse Mængden og virke for det slesvig-holsteniske eller separatistiske Parti, hvilket han nu ansaae som sit eget. Hans erklærede Had imod det danske Sprog og al Dansthed, hvorom et, ved ærlig Diarvhed mærkværdigt, striftiligt Vidnesbyrd Hayes af hans egen Svoger, (Wegener, S. 145. 46) vilde ogsaa i sig selv være mere forklarligt, dersom det ikke var yttret saa stærkt og aabenbart af den samme Fyrste, der en Tid lang virkelig strakte sine Planer endnu videre end til en hertugelig Krone i den ideale slesvig-holsteniske Stat; nemlig til den muelige Udset, at kunne forene den med den danske Kongekrone²⁾.

²⁾ At denne Tanke levede hos Hertugen 1844, sees bl. a. af Samværs bekjendte Skrift „die Staatserbfolge" ic. Fort. S. XIX. XX.; hvilket blev giennem-

Efter Christian VIII. Thronbestigelse vedblev Hertugen af Augustenborg, under et Skul, som det, under andre Forhold, ikke vilde været vanskeligt at opdage, at arbejde med mange complicerede Intrigers Magt, saavel mod den kongelige Myndighed, som imod den danske Stat og Monarkiets Eenhed. Hans Activitet concentrerede sig dog især til at virke, deels i og paa Provindsialstænderne, deels ved Dagbladenes Indflydelse paa Folkestemningen. I den sidstnævnte Virken deltog han selv med en Journalists hele Iver og Udholdenhed; saaledes f. Ex. ved en langvarig Feide, som han i 1841, under Anonymitetens Skul, førte i „Isehoer Wochenblatt“ imod Rescriptet i Anledning af Sprogstriden, og imod P. H. Lorenzen og dennes daværende Forsvarer, Dr. Heiberg³⁾. Det blev ikke ved det ene Blad. Man ser den augustenburgske Hertug at neblades sig til usle Intriger, for at faae de af ham selv strevne Avis-Artikler imod det danske Sprog og imod enhver Ytring af dansk Nationalitet i Nordflæsvig, optagne eller indsmuglede i Bladene fra Sønderborg, Nabenraa og a. St. Han kunde derved ikke undgaae, at komme i en for hans politiske Charakter lidet ærefuld Modsigelse med sig selv. Hertugen, der 1839 „i Dupin foragtede Repræsentanten for de spidsborgerlige, phillisteragtige, fra Urteboden opvokrede, plebejst hovmodige Parvenus“, som han ansaae for de farligste Raadgivere, en Regent kunde vælge (Wegener S. 123. 24) maatte nu selv iye til Medhjælpere og Medslæber, der stode uendelig dybt under en Dupin.

Da Hertugen dog hverken kunde strive eller handle allevegne selv, og Klogskab ved ham endnu saameget mueligt at holde sig i

---

seet og forsynet med Tillæg og Rettelser af Hertugen. At det anførte Sted om den augustenburgske Arveret til den danske Stat skyldes Hertugen selv, lære vi af et Brev fra Samwer. (Wegener. S. 79 og 192. At Hertugen havde den samme Tanke 1845, 1846 ja endnu 1848: s. Wegener. S. 21. Anm. 23.)

³⁾ Den samme Dr. juris og Advocat, der 1844 vilde giere Sproget i Nordflæsvig til tydsk, forsvarede derimod 1841 P. H. Lorenzen fra Nordflæsvig, der „talte Dansk“ i Stænder salen, imod Hertugen af Augustenborg. Lorenzen og Heiberg holdt 1841 sammen som Demokrater; siden blev den sidste til en ultratydsk Nationalist, der angreb og forfulgte den danske Nationalitet i Sleövig, hvor han nogle Aar tilforn havde segtet imod Hertugen for Demokratiet.

Baggrunden: betiente han sig snart umiddelbart, snart paa anden eller tredje Haand, af Personer, der vare afhængige af ham, eller stode under hans Indflydelse; og det Folk af høist forstiekelig Stilling, Charakter, Dannelse og Grundsætninger. Vi ville ikke tale om Mand af Indsigt og Talent, som Falck, Samwer, eller andre Jurister, hvis Ven og hvis Raad Hertugen har brugt for sig og sine Anslag; men man kan ikke uden Indignation, med Hensyn paa hans Stand, Forhold og Stilling, see ham betiene sig af uverdige og nedrige Personer⁴⁾ til at spionere, agitere Almuen og Borger=Classen i Nordfløvig, kobe Smaaastadernes Dagblade til at optage anti-danske Artikler, fabrikere Petitioner til den fløvigste Stænderforsamling; kort, bruge ethvert anvendeligt Middel til paa skjulte Maader at arbeide og conspirere imod Landets legitime Herre — imod den Konge, som deelte den danske Throne med Hertugens Søster. Imedens Hertugen selv (i Aarene 1842—1844) var i uophørlig Virksomhed ved at skrive Uvisartikler til Altonaer Mercur, Tjeheer Ugeblad, Senderbergs Uvis, Hamb. Correspondent, Kieler=Correspondentsblatt (hvor han bl. a. 1812 ferte en heftig Feide med den bekjendte Demokrat Adv. Clausen i Kiel, som benegtede Augustenborgernes Arveret til Slesvig) og fl. Blade; ved at stifte sig Organer i franske Journaler (Wegener, S. 161.); ved Brevvexling med sine underordnede Stridsmand i det „dialectist=politiske Felt=

⁴⁾ Et Gallerie af adskillige saadanne forekomme i den af W. meddeelte hertugelige Correspondance. En styggere Rolle, end den, Landsbypræsten Brag i Sundewith udferte som Spyon, Haandlanger og Agitator, kunde vel ikke let nogen geistlig Mand paatage sig. Ved Siden af ham staaer en (kongelig) Amtsforvalter Krogh, der finder Olemøller Schotte „værdig til Galgen, eller til at klade Steile og Hiul“, og Oberst Brock „til at miste Tungen & Drug, ligesom Forsynet alt havde straffet ham ved at berøve ham Synet“ (S. 188.) Som endnu et Exemplar, instar omnium, kan nævnes en vis Justitidraad Jasper i Slesvig, som, imedens han i en Række Aar arbejdede for Hertugen af Augustenborgs Planer og Intriger, ved dens (!) Anbefaling hos Christian VIII. 1843 erholdt 5000 Rbdlr. i Forstud paa Arbejder, som Kongen maatte vilde overdrage ham. (Wegener S. 48. 163.) Som Commentar hertil lase man f. Ex. Jaspers Brev (Nov. 1844) om hvorledes han haaber, at man nok vil kunne bringe det til at fatte Straf i Kongen; (S. 200) eller et andet (Aug. 1845) om den fra Augustenborg til Sangerfesten i Würzburg 1845 affendte uforlignelige Fane. (Nr. 95. S. 205.)

teg" (som en af hans Clienter kaldte det) m. m. fandt han endnu Tid og Leilighed til at forfatte egne polemiske Skrifter imod den danske Stats Enhed og Arvesølge⁵⁾; og alt dette skeete, imedens K. Christian VIII. var saa langt fra at ahne eller ville troe, hvilke Fiender han selv og Staten havde i hans egne Svogre, at han ei allene, som vi ovenfor saae, kunde bringes til at lenne en af Hertugens egne servile Haandlangere (en kongelig Embedsmand i Esbøvig!) med en betydelig Pengefum; men at den stoffede Konge tilsidst endog, imod flere heitstaaende Raadgiveres Advarsel, greb til et Middel, der snart viste sig at vare Gift, i Stedet for Lægedom. — Hertugen af Augustenborg forlod heller ikke, saa længe Christian VIII. sad paa Thronen, den Vej han i mange Aar havde gaaet; men hvorledes hans hemmelige Bevægelser og Intriger fortsattes i Aarene 1845—47 — er mindre tydeligt i det ringere Forraad af Breve fra disse Aar.⁶⁾ At han

⁵⁾ Et saadant udkom i Hamborg 1843, under Titel: „Widerlegung des Aufsatzes in der Berling. Zeitung über die internationalen Verhältnisse in der dänischen Monarchie.“ Ovennævnte Justitsraad Jasper anmeldte det i Ipehoer Wochenbl. 1843. Nr. 29.

⁶⁾ Vi kunne ved denne Leilighed ikke tilbageholde en Bemærkning, som ved Læsningen af det Wegenerske Skrift er af Betydning. Det er oienlyktigt, at Udgiveren i den hele Meddelelse af et Udvalg af den paa Slottet Augustenborg foresundne Correspondance, strengt har holdt sig til den Deel af sammes Stof, der havde historisk eller politisk Betydning; og har afholdt sig fra at lade aftrykke noget, der blot kunde have det personlige eller Familienforholdets Interesse eller Kryderi, uden directe at tiene til Bogens Diemed. At han heri er gaaet tilværs med en høj Grad af Discretion og sammelig Arbejdighed i disse Forhold, der hvor de vedrøre illustre Personer — vil Enhver finde naturligt; og vi tør formode, at en saa omhyggelig og samvittighedsfuld Historiker, som Etatsraad Wegener, vil have serget for at bevare for en tilkommende historisk Opklaring, hvad Diebliffet ikke taalte at bringe for Lyset, eller hvad der til Diemedet ikke var nødvendigt. Dette kunde og skulde jo ikke straffe sig til, at belyse den nedensfor nævnte historia arcana — som vi forresten ikke uden Grund frygte for, vil komme til at savne alt for meget af fornøden Oplysning, i Folge den i Danmark herskende Ligegyldighed for Memoirers og Biographiers historiske Stof hos os selv. Et andet Spørgsmaal, om en privat Correspondance, hvoraf et Fragment er meddeelt, kunde fra begge Sider have givet et eller andet historisk oplysende og bekræftende Stof, holde vi det ikke for passende nærmere at berøre. At Udgiveren, i ethvert Tilfælde, snarere har holdt formegent tilbage, end meddeelt formegent: derom synes Vegen selv ikke utydeligt at vidne.

fremdeles vedblev at benytte den periodiske Presse til Agitationer imod Kongen og imod Danmark, ved egne Artikler i hofstenske Aviser, (ja endog, ved Hjælp af falske Navne, i Kjøbenhavnsposten; (Weg. S. 55) og ved Pengeunderstøttelser til Dagblade i Haderslev og Sønderborg: dette var kun eet af hans statsoprørende Midler. Han vedblev, som før, ikke blot at hiebre dacteurere, men betale kongelige Embedsmænd (s. Ex. en Overretsråd i Slesvig) for at faae Partistifter udgivne. (Wegener (207. 208.) Hans personlige Forhold til Christian VIII., som i hine Aar bestandig blev foldere, fremtræder i øvrigt ikke i den Wegenerste Brevsamling.

Hertugen af Augustenborg gjorde i Sommeren 1843, i politiske Diemed, en Badereise til Tydskland. Under sin Fraværelse lod han sig bl. a. af sin fortrolige Spion, en Landsbypræst i Sundevith, hvis hele Afsærd og Skrivemaade karakteriserer hans Røvhed i Charakter og i Dannelse (s. ovenfor S. 679), berette om Sagerens Tilstand i Slesvig, om Kongens Ophold i Flensborg, om Intrigerne mod Villialbankens Oprettelse, o. s. v. Men paa samme Tid havde han en langt farligere og mægtigere Medhjælper i sin Broder paa Noer, hvis Sindelag mod sin Konge og Herre denne Prinds nedlagde i fortrolige Breve til Broderen, hvori han 1843 og 1844 viser sig som aabenbar Conspirateur imod Staten og dens Souverain; uagtet Kongen allerede den 24de Mars 1842, „til Forbauselse for det danske Folk, for Prindsens eget Partie, og vel for hele Europa“, (Wegener S. 35) havde givet ham, som kongelig Stattholder og commanderende General, den høieste civile og militaire Magt i Hertugdømmerne. Det er vel langt fra at være opklaret ved den Wegenerste Bog, hvorledes det blev muligt for denne Prinds, saa længe og til en saadan Grad at vinde og bevare Christian den Ottendes personlige Gunst og Tillid. Der vilde fordres en dybere Fortrolighed med Tidens historia arcana, end Alt hvad der, selv af en meget fortrolig Brevverling, har ligget aabent for den danske Rigsarchivars Dine, til at kunne giennemstue de politiske Grunde og personlige Stemninger hos Kongen, der kunde lede ham til et Skridt, som man imidlertid med endel Sandsynlighed kan

tillægge hans egen umiddelbare Mening og den Idee: at kunne, uden Anvendelse af strenge eller energiske Midler, sikke sig Orden og Rolighed, ved at give en med Kongen og med Danmark ved Adelskretsens Naad saa nær forbunden Prinds den øverste Myndighed i Hertugdømmerne.

Hvad derimod nu, ved den Wegener'ske Veg og dens Actstykker, ligger aabenbart for Dagen, er den vanærende Rolle, som Prindsen af Noer har spillet i sit Forhold til Kong Christian VIII. — om hvem han ogsaa, efterat han i mange Aar havde staaet i den nærmeste Familieforbindelse med ham, ikke undsaa sig ved (1829) at bruge grove, ja gemene Udtryk. (Wegener S. 128. 129.) Det var denne Prinds, der i Nov. 1830, ved at yttre sig om en forestaaende Revolution" (i Hertugdømmerne) forstikkrede hans derover urolige Broder: at i enhver Bevægelse, der udgik fra „sa a d a n n e F o l k" (Demokrater) maatte „enhver ærlig Mand holde fast ved den bestaaende Orden"; „i hans Stilling som Soldat var hans Vel forestrevet ham; og denne Vel vilde han gaae som streng Royalist": — det var ham, der i denne Naad, (Nov. 1830) „saaledes som Pligt forestrev ham", (det hørte dog slet ikke til hans daværende militaire Stilling som Regimentchef) havde sendt Frederik VI. Rapporten om „Bevægelsen" i Holsten, og angivet for Kongen „enhver af Demagogerne i Landet" — det var ham, der efterat hans Svoger havde besteg den danske Throne, vel maaskee tog sig noget mere i Agt for, i fortrolige Breve at bruge plumpe Skændsord om Kongen; men derimod vedblev, i en hemmelig Sammensværgelse imod den danske Stat og imod den Souverain, han „som Soldat" havde svoret Trostid, at smede Anslag og lægge Naad op med en Thron-Pratendent og Landsfiende, der misbrugte sin Stilling, sine Besiddelser og sine Forbindelser som den første Godseier i Slesvig, til at oprøre Folketsmeningen og ophidse Undersaatterne imod deres Landsherre, den danske Konge. Her behøves ingen Udtryk, som Pennen blues ved at nedskrive; thi det er nok at henvise til Prindsens egne, ovenfor anførte Ord fra 1830. — Havde han da selv skiftet Sind og politisk Farve? Var han pludselig fra Royalist bleven Demokrat og Demagog? (Endnu 1839 var han dette Parties arge Fiende.

Wegener S. 113.)⁷⁾. Derom vidner intet i hans Breve; men ethvert af de her meddelte, efter Marts 1812, vidner om, med Prindsens egne Ord: at han, beklædt med den højeste civile og militaire Myndighed, i Skiul handlede som Forræder mod sin Konge, som falsk og farlig Fiende imod sin høie Søsters Egtesælle. Naar han raader sin Broder, som slesvig-helstenst Prætendent, at søge Hielp hos Kongen og Prindsen af Preussen (S. 175); naar han advarer Hertugen mod Farer, som true hans ærgjerrige Planer ved „den russiske Forbindelse“ (S. 176); naar han (1813) udgyder sit inderste Hierte i ærefjændende Udtryk imod det Folk, som Christian VIII beherskede (vinder dets Blod ikke i hans Arer?) (S. 179); naar han harmes over, at Kongen ikke vil taale aabenbar Insubordination, eller „Betræffelser blandt det Militaire“ i Rindsborg under Prindsens Overbefaling; eller naar Kongen vil, at helstenst og danske Officerer skulle forliges, og ikke uheldt vil give de sidste Uret („en Skandal er dog et saadant Qvinde-Regimente!“ (?) ere herom hans Udtryk, S. 181); naar han (1814) tilskynder Hertugen, at træde kraftigere frem som Forsvarer af „Hertugdømmernes Forbindelse, der staaer i det nøieste Forhold til vor (Augustenborgernes) Arveret“; (S. 184) eller at henvende sig til Kong Leopold i Belgien, om Bistand af denne Monark for hans Prætensioner, og at reise til Wien og Berlin, for at bevirke lignende Resultater (S. 196); naar han paa samme Tid (1814) ved falske Angivelser af en, endog for Kongens Person, farlig Stemning i Nord-Slesvig og Ribe-Eggen, vil ferlede ham til under sit Opheld paa Gram, at lade en Rytter-Eskadron henlægge til Kongens Beskyttelse (Wegener S. 74—77) — hvad skulle vi da efter saa-

⁷⁾ Efter Christian VIII. Død ser man ham derimod (28. Febr. 1818) med aabenlys Skadesro Glæde, at gøtte sig over de Sted, som Kongemagten i Europa, „den Metternichske dumme Politik“, Kongen af Belgien, „der bald einpacten muß“, den østerrigiske Magt i Italien, Kongen af Preussen, ser sine Rhinlande — med eet Ord, al Stabilitet i de daværende europæiske Statsforhold, havde faaet ved Februar-Revolutionen i Paris og Ludvig Philips Falb. Var nu altsaa Prindsen af Noer, af lutter Glæde over de ugunstige Virkninger af Pariserrevolutionen for det danske Cabinet, som han mente at kunne forudsee, pludselig bleven Demokrat? — derom savne vi videre Oplysning; da Brevsamlingen ender med den korte Courteer-Efterretning, som han under ovennævnte Datum har assendt fra Noer til sin Broder.

danne Handlinger, komme om en med Kongehuset nær beslagtet Brinds, som under alt dette bevarede sin Masse saa vel, at han i lang Tid kunde stusse Christian VIII., og i meer end 4 Aar, stiondt i Ledtog med sin Broder om at opløse den danske Stat, kunde beholde sin Statholderpost? — Hvad skulle vi sige om den Mand, der under saadanne Forhold, og med en saadan Handlemaade, vilde beholde denne Post? — Efterverdenen vil give Svaret. Vi ville slutte med en kort historisk Parallele.

Derfom Hertug Christian Albrecht af Gottorp, nær i Slægt med danske Konger og gift med en dansk Kongedatter, i mange Aar var en farlig Fiende af det danske Rige — da var han det i det mindste ikke som Undersaat, men som regierende Fyrste, ophidset af sin Svoger Carl Gustav, og ledet af en tidligere gottorpsk, med Sverrige nær forbunden Politik. Christian Albrechts Led som Fyrste var uheldig og ikke ærefuld; men hans Færd var derfor ikke æreløs, eller hans fiendilige Handlinger dækkede med en lumst Fortroligheds stussende Cler. Hans Munde var maaskee i sin Tid forhadet i Danmark, som den, der hjalp til de ulykkelige Freds slutninger 1657 og 1660; foragtelig blev han dog aldrig.

---

11. Efterretninger om Kiøbstaden Kolding, med 12 lithographerede Grundtegninger, Prospecter, Bygninger ic., samlede og udgivne af Jens Jørgen Fyhn, Sognepræst for Nørre-Jernløse og Qvandlese. Kiøbenhavn. 1848. 293 og 24 S. stor 8.

12. Stiftsstaden Viborg; en historisk og statistisk Beskrivelse, med tilhørende Grundtegning, ved M. R. Ursin (Stiftsprovst i Viborg.) Viborg. 1849. X. og 325 S. 4to. -

---

En Bemærkning, hvortil vor nyere Literatur længe har givet Anledning, og som her ikke første Gang gøres, er denne: at den i lang Tid saa at sige reent har savnet Beskrivelser af almindelig geographisk eller topographisk Natur, over Land-Distrikter,